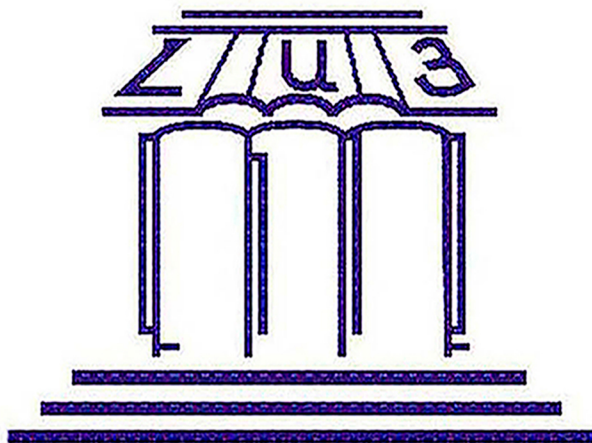

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

342
2-25

1922

01 MAR 2000

Պրոլետարն յեղեմերի, միացել.

05 FEB 2001

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

(ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔ)

342
- 25

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԲՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
Երեվան—1922.

109 SEP 2013

34.583

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

(ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔ)

ՀԱՏՎԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Շահագործվող յեվ աշխատավոր ժողովրդի իշխանության
հիմնական սկզբունքները

1. Հայաստանի ապստամբ բանվորների և աշխատավոր դյու-
ղացիների կամքով Հայաստանը 1920 թ. նոյեմբերի 29-ին հայա-
րարված և Սոցիալիստական Սորհրդային Հանրապետություն:

Ամբողջ իշխանությունը կենտրոնում և տեղերում պատկա-
նում և բանվորների, դյուղացիների և կարմիր զինվորների պատ-
գամավորական խորհուրդներին:

2. Հայաստանի Սոցիալիստական Սորհրդային Հանրապետու-
թյան (Հ. Ս. Խ. Հ.) սահմաններում բոլոր աշխատավորները առանց
ազգի և դավանանքի խտրության վայելում են հավասար իրա-
վունքներ:

3. Սոցիալական կյանքի միակ հիմք ընդունելով աշխատանքը
և բոլոր արժեքների ստեղծագործող նկատելով աշխատավորը, աշ-
խատանքը պարտադիր և հայտարարվում Հ. Ս. Խ. Հ. քաղաքացի-
ների համար, նշանաբան ունենալով՝ «Ով չի աշխատի—նա չի ուտի»:

4. Հանգիստնալով միջազգային սոցիալիստական հեղափոխու-
թյան մի հատվածը և կոչումն ունենալով վերջ տալ կապիտալիս-
տական կարգերին ու վերացնել միջդեկային աշխատանքի ամեն
տեսակ շահագործում—Հ. Ս. Խ. Հ. բանվորների և աշխատավոր-
ների իշխանությունը:

ա. Վերացված և հայտարարում հողի մասնավոր սեփականու-
թյունը Հ. Ս. Խ. Հ. սահմաններում, արտադրվում և պետական սե-
փականություն և ճանաչում ամբողջ հողը բոլոր ջրերով ու անտառ-
ներով, այլ և մասնատիրական ու կրոնական հաստատությունների
շարժական ու անշարժ գույքը, և ձրիաբար մշակելու համար տալիս
աշխատավորներին, նրանց կոլեկտիվներին ու խորհրդային անտե-
ություններին:

3604-50

բ. Արտադրումը և պետականացումը և յերկաթուղին, բան-
կերը և ընդհանրապես խոշոր արտադրութեան բոլոր միջոցները,
այս ամենի կառավարութիւնն ու շահագործումը վերապահելով
խորհրդային որդաններին կամ արտադրական միավորներին:

Մանրութիւն. — Մասնավոր նախաձեռնութեան վերապահված շրջանակը
վորջվում է ընթացիկ որենսդրութեամբ:

5. Բանվորների և աշխատավոր գյուղացիների հեղափոխական
գիւղատնտեսային իրականացման նպատակով՝

ա. Իշխանութիւնը ամբողջովին և բացառապէս վերապահվում
է բանվորներին ու գյուղացիներին և նրանց ընտրած մարմիններին:

բ. Շահագործող դասակարգերը զրկվում են ընդհանրապես
քաղաքական իրավունքներից և հատկապէս քաղաքական պաշտո-
նակալութեան իրավունքից:

6. Աշխատավորների քաղաքացիական դատաւարակութեան,
մասնավոր քաղաքական ազատագրութեան և դատակարգային կազմա-
կերպութեան նպատակով՝

ա. Յեկեղեցին անջատվում է պետութիւնից, վերածվելով հա-
վատացայինների մասնավոր համայնքի, և գալորցը՝ յեկեղեցուց: Բոլոր
քաղաքացիներին իրավունք է տրվում ազատորեն վարել կրօնական
և հակակրօնական: պրոպագանդա: Դպրոցը դառնում է սոցիալիստա-
կան դատաւարակութեան որդան՝ կիրառելով արտադրական աշխա-
տանքը վորպէս կրթութեան միջոց:

բ. Հ. Ս. Խ. Հ. աշխատավորներին իրապէս խոսքի ազատութիւն
և մասնաւոր անկախութիւն ապահովելու համար նրանց տրամա-
դրվում են նյութական, տեխնիքական և այլ ամեն տեսակ մի-
ջոցներ:

գ. Հ. Ս. Խ. Հ. աշխատավորներին իրապէս ժողովների, միախնդ-
րների, ցույցերի և այլ համախմբումների ազատութիւն ապահո-
վելու համար նրանց տրամադրվում են ժողովատեղիներ, կահ-կա-
քասիք, լուսավորութիւն և վառելիք:

դ. Հ. Ս. Խ. Հ. աշխատավորներին իրապէս միութիւնների
ազատութիւն ապահովելու համար բանվոր դատակարգին և գյու-
ղացիութեան լիապէս տրվում են նյութական և այլ տեսակի իրա-
կան միջոցներ:

ե. Հ. Ս. Խ. Հ. աշխատավորներին իրապէս գիտութիւն ստա-
նալու գործը ապահովելու համար բանվոր դատակարգին և գյու-
ղացիութեան տրվում են լիակատար, բազմակողմանի և ձրի կըր-
թութեան բոլոր հնարավորութիւնները:

զ. Պաշտպանելով միջազգային սոցիալիստական հեղափոխու-

թեան շահերը և բոլոր յերկրների ու ժողովուրդների աշխատավոր-
ների համերաշխութեան զազաւարը՝

ա. Հ. Ս. Խ. Հ. սահմաններում ապրող բոլոր օտարերկրացի
աշխատավորներին տրվում է քաղաքացիութեան իրավունք:

և բ. Քաղական ու կրօնական հալածանքի յենթակա բոլոր
օտարերկրացիներին — ապահովութիւն և պաշտպանութիւն:

8. Վերացված են համարվում Հայաստանի նախկին կառավա-
րութիւնների կնքած բոլոր միջազգային դաշինքները, վճռակա-
նորեն մերժվում է վորեն ազգային-հարձակողական քաղաքակա-
նութիւն հարեան յերկրների ու ժողովուրդների վերաբերմամբ: վերջ
և տրվում գաղանի ղեկմանգիտութեան և հաստատվում ու ամրա-
պնդվում է հարեանների հետ բարեկամական դրացիութիւն:

9. Բանվորների և չունեւոր գյուղացիների դատակարգային-հե-
ղափոխական գիւղատնտեսան ապահովելու և արտաքին ու ներքին
հակահեղափոխութիւնից պաշտպանելու նպատակով կազմվում է
Հ. Ս. Խ. Հ. կարմիր Բանակը, բոլորի համար պարտադիր դարձը-
նելով զինվորական ծառայութիւնը: Սոցիալիստական հայրենիքը
զենքով պաշտպանելու պատմավոր իրավունքն ու կոչումը թողնելով
միայն աշխատավորներին՝ չաշխատող տնրերի վրա զրկվում են
ազմական այլ պարտականութիւններ:

10. Բուրժուական իրավակարգն ու արդարադատութիւնն
տրամաւախիլ անելու և պրոլետարիատի ու ազրատ գյուղացիութեան
գիւղատնտեսան սահմանելու և պաշտպանելու համար՝ վերացվում են
հակահեղափոխական նախկին կառավարութիւնների բոլոր որենք-
ներն ու դատարանները և փոխարենը՝

ա. Բանվորա-գյուղացիական իրավունքի ազրյուր ճանաչվում
է խորհրդային որենսդրութիւնը, սոցիալիստական իրավահայեցո-
գութիւնը և հեղափոխական խիզճը:

բ. Արդարադատութեան հիմք ընդունվում է միասնական ժո-
ղովրդական դատարանը՝ հիմնված աշխատավոր մասսաների դատա-
կարգային կազմակերպութիւնների վրա, միաժամանակ ճանաչելով
արտակարգ արդարադատութեան անհրաժեշտութիւնը բանվորա-
գյուղացիական հեղափոխութեան գերագույն շահերի պաշտպանու-
թեան համար:

11. Բանվորների և աշխատավոր գյուղացիների դատակար-
ային գիւղատնտեսան, վոր կոչումն ունի վերջ տալ կապիտալիս-
տական հանրակարգին և հեղափոխական փոխարկմամբ իրականա-
նել սոցիալիզմը — վերջ է տալու նայի դատակարգերի գոյութեան,

հետևաբար ամեն տեսակի զիկտատուերայի, այլ և քաղաքական իշխանության, վոր ծնունդ ու արտահայտություն և դասակարգերի տիրապետության:

ՀԱՏՎԱԾ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

ԳԼՈՒԽ ՅԵՐԿՐՈՐԴ.

Կենտրոնական իշխանություն

ա. Հայաստանի Բանվորների, Գյուղացիների յեւ կարմիր Զինվորների Պատգամավորական Խորհուրդների Համագումար

12. Հ. Ս. Խ. Հ. Բարձրագույն իշխանությունը հանդիսանում է Հայաստանի Բանվորների, Գյուղացիների և կարմիր Զինվորների Պատգամավորական Խորհուրդների Համագումարը:

13. Հայաստանի Խորհուրդների Համագումարը կազմում են Խորհուրդների գալառական համագումարներից ընտրված պատգամավորները, րսո վորում 5,000 բնակիչ տալիս է մի ներկայացուցիչ, սակայն համագումարի ամբողջ կազմը լինելու յե վոչ ավելի քան յերեք հարյուր հոգի:

14. Հայաստանի Խորհուրդների հերթական համագումարը հրավիրում է Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն տարեկան մի անգամ:

15. Հայաստանի Խորհուրդների արտակարգ համագումար հրավիրում է Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն իր անմիջական Նախաձեռնությամբ և կամ Հանրապետության ազգաբնակչության $\frac{1}{5}$ -ից վոչ պակաս մասն ընդգրկող վայրերի գալառական Խորհուրդների պահանջով:

16. Հայաստանի Խորհուրդների Համագումարը ընտրում է Հ. Ս. Խ. Հ. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտե վոչ պակաս քան 75 անդամով, վորը և պատասխանատու ու հաշվետու յե Հայաստանի Խորհուրդների Համագումարի առաջ:

բ. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտե

17. Հայաստանի Խորհուրդների մի համագումարից մինչ մյուսը Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն հանդիսանում է Հ. Ս. Խ. Հ. Խորհուրդի, կարգադիր և զեկավար-վերահսկողական բարձրագույն իշխանությունը:

18. Համապետական քաղաքական և սոցիալական հարցերը սահմանավորող զեկրեաների ու վորոշումների նախագծերը, այլ և

առգմական ու արտաքին քաղաքականության կարեորագույն խնդիրները ըննության են առնվում և հաստատվում Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյում:

19. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն իր նախագահության միջոցով չորս ամիսը մի անգամ հրավիրում է հերթական նստաշրջանի:

20. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի արտակարգ նստաշրջան հրավիրում է Նախագահությունը իր անմիջական Նախաձեռնությամբ, կամ Ժողովրդական Կոմիտարների Խորհրդի առաջարկությամբ և կամ թե Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի անդամների ոչ պակաս քան $\frac{1}{2}$ -ի պահանջով:

21. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն, հրավիրելով Հայաստանի Խորհուրդների Համագումար, տալիս է նրան իր գործունեյության հաշիվը, և զեկուցումներ ներկայացնում ընդհանուր քաղաքականության և առանձին հարցերի մասին:

22. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի բոլոր անդամներն աշխատում են կառավարական հիմնարկներում, կատարում են ընդհանրապես Խորհրդային պաշտոն կենտրոնում կամ տեղերում:

23. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի անդամներին պատասխանատվության յենթարկել, նրանց մոտ խուզարկություն կատարել և նրանց ձերբակալել կարելի յե միայն Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահության կանխական համաձայնությամբ:

24. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն ընտրում է Նախագահություն և Հանրապետության գործերի ընդհանուր կառավարության համար կազմում Ժողովրդական Կոմիտարների Խորհուրդ:

ԳԼՈՒԽ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

Ժողովրդական Կոմիտարների Խորհուրդ

25. Ժողովրդական Կոմիտարների Խորհրդի իրավասության է յենթակա Հ. Ս. Խ. Հ. գործերի ընդհանուր կառավարությունը և ընթացիկ որենադրությունը:

26. Ժողովրդական Կոմիտարների Խորհուրդը իր իրավասության սահմաններում հրատարակում է զեկրեաներ, վորոշումներ, հրահանգներ և ընդհանրապես ձեռք է առնում բոլոր անհրաժեշտ միջոցները պետական էյանքի կանոնադր և արագ ընթացքը ապահովելու համար:

27. Ժողովրդական Կոմիտարների Խորհուրդը իր բոլոր վորոշումների և վճիռների մասին անհապաղ տեղեկացնում է Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահության:

28. Ժողովրդական Կոմիտարների Խորհրդի բոլոր այն զեկրեաների և վորոշումների նախագծերը, վոր համապետական խոշոր նշանակություն և ընդհանուր քաղաքական կարեորություն ունին—

ներկայացվում են Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի քննության և հաստատության:

29. Անհետաձգելի կատարումն պահանջող դեկրետներն ու վորոշումները կարող են ի կատար ածվել ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհրդի կողմից անմիջապես:

30. Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն իրավունք ունի բեկանել և առկայել ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհրդի ամեն մի դեկրետ և վորոշում:

31. Հ. Ս. Խ. Հ. Ժողովրդական Կոմիտարիատներն են.

- ա. Արտաքին Գործերի
- բ. Ներքին Գործերի
- գ. Արդարադատության
- դ. Ժողովրդական Լուսավորության
- և. Ռազմական
- զ. Ժողովրդական Տնտեսության Բարձրագույն Խորհուրդ
- է. Հողագործության
- ը. Ֆինանսների
- թ. Պարենավորման
- ժ. Արտաքին Առևտրի
- ժա. Սոցիալական Ապահովության
- ժբ. Փոստ-Հեռագրական
- ժգ. Առողջապահության
- ժդ. Բանվորա-Գյուղացիական Տեսչության
- ժե. Աշխատանքի և
- ժզ. Ճանապարհների Հաղորդակցության

32. Յուրաքանչյուր ժողովրդական Կոմիտարիատին կից կազմվում է կոլեգիա, վորի անդամներին հաստատում է ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհուրդը:

33. Ժողովրդական Կոմիտարը իրավասու չէ միանձնյա վորոշել հարցերը և գործադրել, իսկ կոլեգիայի տարաձայնության դեպքում վեճը զրվում է ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհրդի քննության:

34. Ժողովրդական Կոմիտեաները և նրանց կոլեգիաները պատասխանատու չեն ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհրդի առաջ, իսկ ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհուրդը — Հայաստանի Խորհուրդների Համագումարի և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեայի:

35. Բացի Հայաստանի Խորհուրդների Համագումարից, Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեայից և ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհրդից — վոչ մի այլ հիմնարկ կամ պաշտոնյա իրավունք չունի որևէ հրատարակելու:

36. Յուրաքանչյուր ժողովրդական Կոմիտար իրավունք ունի վորոշումներ ընդունել և կարգադրություններ անել միայն յուր իրավասության վերադասված հարցերի մասին:

ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԴ

Հայաստանի Խորհուրդների Համագումարի յեվ Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի իրավասությունը

37. Հայաստանի Խորհուրդների Համագումարի և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի իրավասության են յենթարկվում հետևյալ հարցերը:

ա. Սահմանադրության հաստատումն, լրացումն ու փոփոխումը:

բ. Արտաքին և ներքին քաղաքականության ընդհանուր դեկավորությունը:

գ. Հանրապետության սահմանների վորոշումն ու փոփոխումը, այլ և դրա մասերի, ինչպես և հանրապետության պատկանող իրավունքների ոտարացումը:

դ. Հանրապետության ընդհանուր վարչական բաժանումը:

և. Զափերի, կշռի և դրամական սխտանների սահմանումն ու փոփոխումը:

զ. Ոտար պետությունների հետ հարաբերություններ վարելը, պատերազմ հայտարարելն ու խաղաղության դաշինք կնքելը:

է. Փոխառությունների, մաքսի, առևտրի և ֆինանսական համաձայնագրեր կնքելը:

ը. Ժողովրդական տնտեսության և նրա առանձին ճյուղերի հիմունքների ու ընդհանուր ծրագրի սահմանումը:

թ. Բյուջեյի և հարկերի ու տուրքերի սահմանումը:

ժ. Ժողովրդական Կոմիտեաների և ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհրդի, այլ և ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհրդի Նախագահի նշանակումն ու փոփոխումը:

ժա. Զինված ուժերի կազմակերպության հիմունքների սահմանումը:

ժբ. Համապետական ընդհանուր սրենադրությունը՝ դատաւսանական-քաղաքացիական, քրեական և այլն:

ժգ. Հ. Ս. Խ. Հ. քաղաքացիության իրավունք ձեռք բերելու և այլ իրավունքներից զրկվելու, այլ և ոտարերկրացիների իրավունքների մասին ընդհանուր վորոշումներ հրատարակելը:

ժդ. Ընդհանուր և մասնակի ներումն և

ժե. Ընդհանրապես այն բոլոր խնդիրները, վորոնք հիշատակված

են ներկա Սահմանադրութեամբ և կամ վորոնց լուծումը Հայաստանի Խորհուրդներին Համագումարը և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն իրենց իրավասութեան յենթակա կը ճանաչեն:

38. Հայաստանի Խորհուրդներին Համագումարի բացառիկ իրավասութեան և պատկանում Սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքների հաստատումը, լրացումը և փոփոխումը:

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահության
իրավասությունը

39. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահությունը ա. Ղեկավարում է Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի նիստերը: բ. Նյութեր և նախապատրաստում Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի նիստերի համար:

գ. Վերահսկում է օրենքների կատարումը և Խորհրդային իշխանութեան հիմնարկների գործունեությունը:

դ. Լուծումն է տալիս ինչպես Կենտրոնական իշխանության, նույնպես և Կենտրոնական ու զավառական իշխանութեաններին մեջ ծագած վեճերին:

ե. Քննություն է առնում ներումն շնորհելու, կարմիր զորոշակի ռազմանշանով պարգևատրելու, այլ և բարձրագույն կառավարականութեան կարգով վորոշում պահանջող խնդիրները:

զ. Վճիռ է տալիս Հանրապետության վարչական և տնտեսական վերաբաժանման նախագծերին:

է. Բեկանում է Ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհրդի վորոշումները և կամ առկայում, նրանց վերջնական լուծումը հանձնելով Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյին:

ը. Նշանակում է պաշտոնանկ և անում Ժողովրդական Կոմիտեաներին Խորհրդի առաջարկությամբ կամ անմիջապես նրանց Ժողովրդական Կոմիտեաներին:

և թ. Ընդհանրապես հարաբերվում է Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի անունից և ի գեղ հարկի ընդունում նրա անունից համապատասխան վորոշումներ:

40. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահության կից կազմակերպվում են բյուջետային, իրավաբանական և այլ հանձնաժողովներ, վորոնց կազմի և իրավասութեան հարցերը վորոշվում են Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի հատուկ հրահանգներով:

41. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահությունը իր գործունեությունը համար հաշվետու յե Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի առաջ:

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Տեղական իշխանություն

42. Գյուղի և քաղաքի սահմաններում բարձր իշխանություն հանգիստանում է պատգամավորների խորհուրդը:

43. Պատգամավորների խորհուրդը հրավիրվում է առնվազն ամիսը մի անգամ համապատասխան գործադիր կոմիտեյի կողմից, իսկ ուր գործադիր կոմիտե չկա—նախագահություն կամ նախագահի կողմից ամիջականորեն և կամ խորհրդի $\frac{1}{2}$ -ից ավելի անդամների առաջարկությամբ:

44. Քաղաքի պատգամավորական խորհուրդները կազմվում են 500 բնակչին մեկ պատգամավորի հաշվով, իսկ գյուղականը 100 բնակչին: Քաղաքի պատգամավորական խորհուրդների անդամների թիվը լինելու յե առնվազն 25 և ամենաշատը—300, իսկ գյուղինը՝ 3—50:

Ծանոթություն. ա.—Սահմանադրությամբ սահմանվող պատգամավորական խորհրդի իրավունք և արվում Յերեան և Ալեքսանդրապոլ քաղաքներին, իսկ Հ. Ս. Խ. Հ. մյուս քաղաքներին Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի հատուկ օրենսդրությամբ:

Ծանոթություն. բ.—300—ից պակաս բնակչություն ունեցող գյուղերում կառավարական գործերը վճռվում են ընտրողների ընդհանուր Ժողովի կողմից անմիջապես և գործադրվում միանձնյա նախագահի միջոցով:

45. Գաղառամասի սահմաններում բարձր իշխանություն հանգիստանում է պատգամավորների խորհուրդների գաղառամասային համագումարը, իսկ մի համագումարից մինչ մյուսը գաղառամասային գործադիր կոմիտեն:

46. Գաղառամասային գործադիր կոմիտեն ընտրվում է համապատասխան համագումարի կողմից 3—7 անդամների կազմով:

47. Գաղառամասային գործադիր կոմիտեն հաշվետու յե և պատասխանատու պատգամավորների խորհրդի գաղառամասային համագումարի առաջ, վորին նա հերթական նիստերի յե հրավիրվում տարեկան յերկու անգամ. հարկ յեղած դեպքերում գաղառամասային գործադիր կոմիտեն իր անմիջական նախաձեռնությամբ և կամ գաղառամասի $\frac{1}{5}$ -ը կազմող գյուղական խորհուրդների առաջարկությամբ հրավիրվում է արտակարգ համագումար:

48. Պատգամավորների խորհրդի գաղառամասային համագումարը կազմվում է գյուղական խորհուրդների ներկայացուցիչներից, բայց վորում 500 բնակիչ տալիս և մի պատգամավոր, բայց նրանց թիվը պետք է լինի վոչ ավելի, քան 75 հոգի:

49. Գավառի սահմաններում բարձր իշխանութիւնն հանդիսանում է պատգամավորական խորհուրդների գավառային համագումարը, իսկ մի համագումարից մինչ մյուսը — գավառային գործադիր կոմիտեն:

50. Գավառային գործադիր կոմիտեն ընտրվում է գավառային համագումարում 7 — 15 անդամների թվով և հաշվետու չէ ու պատասխանատու համագումարի առաջ, փոքին և հրավիրում է հերթական ժողովի տարեկան փոշ պահուս, քան յերկու անգամ, իսկ արտակարգ դեպքերում նաև ավելի անմիջականորեն և կամ քաղաքային խորհուրդների և պատգամավորների խորհուրդների պատգամատային համագումարների պահանջով, յեթե նրանք ընդգրկում են գավառի բազմաթիւ թիւից ավելին:

51. Պատգամավորների խորհուրդների գավառային համագումարը կազմվում է խորհուրդների գավառատային համագումարների և քաղաքային խորհուրդների ներկայացուցիչներից, ըստ վարում գյուղի 1,000 ընտանիք ընտրվում է մի պատգամավոր, իսկ քաղաքի 200 ընտանիք մի պատգամավոր, սակայն ընդհանուր թվով փոշ ավելի, քան 250 հոգի:

52. Հայաստանի խորհուրդների համագումարը, փոք հանդիսանում է Հ. Ս. Ս. Հ. բարձրագույն իշխանութիւնը, կազմվում է խորհուրդների գավառային համագումարների պատգամավորներից, ըստ վարում 5,000 հոգուց ընտրվում է մի պատգամավոր, սակայն Հայաստանի համագումարի պատգամավորների ընդհանուր թիւը չենելու յե փոշ ավելի, քան 300 հոգի:

53. խորհուրդների վերընտրութիւնը պիտի կատարվի գյուղերում տարեկան յերկու անգամ, իսկ քաղաքներում տարեկան մեկ անգամ, մեջընթաց բարձր գործադիր կոմիտեյին վերապահելով այդ վերընտրութիւնները կատարել ավելի շուտ:

54. խորհուրդների մի ժողովից մինչ մյուսը և խորհուրդների մի համագումարից մինչ մյուսը ավելի յերկրամասի բարձր իշխանութիւնը հանդիսանում է համապատասխան գործադիր կոմիտեն, փոք պատասխանատու չէ ինչպես իրեն ընտրող խորհրդի, կամ խորհուրդների համագումարի, նույնպես և բարձրագիր գործադիր կոմիտեյի, Ժողովրդական Կոմիտեների խորհրդի և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի առաջ:

55. Տեղական խորհուրդների, նրանց համագումարների և գործադիր կոմիտեների և այլն գործառնութիւններն են՝

ա. Տվյալ յերկրամասի սահմաններում խորհրդային ամբողջ գործունեյութեան միացումը:

բ. Չուտ տեղական նշանակութիւն ունեցող բոլոր խնդիրների ինքնորեն լուծումը:

գ. Համապատասխան յերկրամասը կուլտուրայի և անտեսողե բարձրացնելու բոլոր միջոցների գործադրութիւնը:

դ. խորհրդային իշխանութեան համապատասխան մարմինների բոլոր վճիռների կենսագործումը և այլն:

56. խորհրդային իշխանութեան մարմիններին հանձնարարված խնդիրների լուծման համար խորհուրդներին և գործադիր կոմիտեներին կից կազմակերպվում են համապատասխան բաժանմունքներ վարիչների գլխավորութեամբ:

Յաճախութեամբ. — Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի վորդմամբ վարիչին կից կարող է հաստատվել նաև կոյեզիա:

57. Յող. 55-ում հիշատակված բաժանմունքներն ու նրանց պաշտոնավարական կարգը սահմանում է Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն հատուկ որենսդրութեամբ:

58. Բաժանմունքի վարիչը կարող է գործադիր կոմիտեյի անդամ չլինել:

Համապատասխան Ժողովրդական Կոմիտեքը կարող է բացարկել գործադիր կոմիտեյի կողմից նշանակված և անմիջապես իրեն յենթակա վարիչին: Տարածայնութեան գեպքում հարցը լուծում է Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնը:

59. Բաժանմունքի գործունեյութիւնը, այլ և կենտրոնական իշխանութեան կարգադրութիւնները ճիշտ և ժամանակին կատարելու համար պատասխանատու չեն թե բաժանմունքի վարիչը և թե գործադիր կոմիտեն, փոք վարիչը պարբերաբար զեկույց ու հաշիվ և ներկայացնում իր գործունեյութեան մասին:

60. Բաժանմունքի վարիչը իրավաբար է միանձնյա վճռել բոլոր խնդիրները, տեղեկացնելով այդ մասին կոյեզիային: Վարիչի այս կամ այն վճռին չհամաձայնելու գեպքում կոյեզիան չի սուկայում վճռի կատարումը, այլ բողոքարկում և գործադիր կոմիտեյի առաջ:

61. Բաժանմունքները անմիջապես ստորագիր են ավելի գործադիր կոմիտեյին և պարտավոր են կատարել ինչպես վերջինիս, նույնպես և ավելի բարձրագիր գործադիր կոմիտեների համապատասխան բաժանմունքի, այլ և պաշտած Ժողովրդական Կոմիտեների բոլոր հրամաններն ու կարգադրութիւնները:

62. Յեթե գործադիր կոմիտեյի բաժանմունքը անիրազործելի չէ գտնում ավելի բարձրագիր գործադիր կոմիտեյի ու նրա բաժանմունքի և կամ Ժողովրդական Կոմիտեի կարգադրութիւնը, պարտավոր է անհապաղ տեղեկացնել այդ մասին ավելի գործա-

դիր կոմիտեին, վորը սակայն առանց այդ կարգադրութեան կոտորումն առկայելու, իր խորհրդածութեանները կարգադրութեանը բեկանելու մասին ներկայացնում է կարգադրութեանն անող բարձրագիւր գործադիր կոմիտեին կամ ժողովրդական կոմիտարիատին, հայտնելով այդ մասին միաժամանակ նայել կենտրոնական Գործադիր կոմիտեին և ժողովրդական կոմիտարիատի Սորհրդին:

63. Ժողովրդական կոմիտարիատներն և գործադիր կոմիտեներն ու իրենց բաժանմունքների պատշաճ կարգադրութեաններն անում են ստորագիր կոմիտեների բաժանմունքներին և հատուկ կարեւորութեան ունեցող կարգադրութեանների մասին միաժամանակ տեղեկացնում են գործադիր կոմիտեին, վորը հետամուտ է լինում գրանց ժամանակին և ճիշտ ի կատար ածելուն:

64. Ժողովրդական կոմիտարիատներն և բարձրագիւր գործադիր կոմիտեներն ու իրենց բաժանմունքներն իրավունք ունին անմիջաբար հարաբերվել ստորին գործադիր կոմիտեին և իր բաժանմունքի հետ, զանց առնելով մեջընդմիջ ինստանցիաները, պարտավոր լինելով սակայն միաժամանակ տեղեկացնել այդ ինստանցիաները:

65. Գործադիր կոմիտեներն ու նրանց բաժանմունքները հարբերվում են բարձրագույն գործադիր կոմիտեների ու նրանց բաժանմունքների, նմանապես ժողովրդական կոմիտարիատների հետ անմիջականորեն բարձր կանգնած համապատասխան ինստանցիաների միջոցով, սակայն դա նրանց չի զրկում անհրաժեշտութեան դեպքում ավելի բարձր կանգնած մեջընդմիջ որդանների հետ անմիջաբար հարաբերվելու իրավունքից:

66. Ժողովրդական կոմիտարիատների կարգադրութեաններ պարտադիր են տեղական գործադիր կոմիտեների համար, իսկ յեթե նրանք այդ կարգադրութեանները զանում են ապորինի կամ անսպասակահարմար, բողոքում են այդ մասին ժողովրդական կոմիտարիատների Սորհրդին և կենտրոնական Գործադիր կոմիտեին, սակայն առանց դադարեցնելու կարգադրութեան կատարումը: Տեղական գործադիր կոմիտեները միայն բացառիկ դեպքում կարող են չկատարել այդ կարգադրութեանները, այն ել միաժամանակ վորոշումով և յուրաքանչյուր անգամի անձնական դատական պատասխանատվութեամբ:

ԳԼՈՒԽ ՅՈՒՆԵՐՈՐԴ

Սորհուրդների ու խորհուրդների համագումարների պատգամավորների յնվ գործադիր կոմիտեների անդամների պատգամավորություններ

67. Սորհուրդների ու խորհուրդների համագումարների պատ-

գամավորները և գործադիր կոմիտեների անգամները պարտական են ա. Հաճախել ժողովները և մասնակցել նիստերին:

բ. Աշխատել հանձնաժողովներում և բաժանմունքներում:

գ. Կատարել համապատասխան ժողովների և նախագահութեանների հանձնարարութեանները:

դ. Տալ պարբերաբար հաշվետվութեան իրանց և իրանց անգամակցած որդանի գործունեւթեան մասին:

և ե. Ընդհանրապես անշեղ կատարել որենտրութեամբ նախատեսված և կամ սույն հոդվածի դ. կետում հիշված հիմնարկների բոլոր պատշաճ վորոշումները:

68. Նախընթաց հոդվածում հիշատակված պատգամավորներն ու անգամները պարտավոր են կատարել այն բոլոր հրահանգները և մանդատները, վոր սահմանել են նրանց ընտրող որդանները:

69. Հոդ. հոդ. 66 և 67-ում հիշատակված պարտականութեանների զանցառուները բացի ընդհանուր և զիսցիպլինար պատասխանատվութեանից — միաժամանակ զրկվում են իրենց լիազորութեաններից:

ՀԱՏՎԱԾ ՅԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՈՒՅԵՐՈՐԴ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆԲ

70. Բանվորների, գյուղացիների և կարմիր զինվորների պատգամավորական խորհուրդների համար ընտրելու և ընտրվելու իրավունք ունին, անկախ ազգութեանից, դավանանքից, նստակեցութեանից՝ Հ. Ս. Խ. Հ. յերկու սեռի մինչև ընտրութեան օրը 18 տ. և ավելի հետևյալ քաղաքացիները.

ա. Բոլոր արտադրող և հանրագուտ աշխատանքով ապրուստի միջոցներ ձեռք բերողները, այլ և նրանք, վորոնք տնային տնտեսութեամբ առաջինների համար աշխատանքի հնարավորութեան են ընձեռում:

բ. Կարմիր զինվորները:

գ. Սույն հոդվածի ա. և բ. կետերում մասնանշված և աշխատունակութեանը կորցրած քաղաքացիները:

71. Ընտրելու և ընտրվելու իրավունքից զուրկ են, թեկուզ վերոհիշյալ կատեգորիաներից մեկին պատկանեն,

ա. Վարձու աշխատանք շահագործողները,

բ. Անաշխատ յեկամուտով ապրողները.

դ. Մասնավոր առևտրականները և առևտրական միջնորդները:
 դ. Կրոնավորներ և կրոնական պաշտամունքի հոգևոր սպասա-
 փորները:

ե. Տապալված կառավարութիւնների անդամները և քաղաքա-
 փան հետախուզութեան ու վտարիկանութեան պատասխանատու
 պաշտօնյաները, խմբապետներն ու մասնաբաժնիները:

զ. Սահմանված կարգով թուլամիտ և խելաւորութեան ճանաչ-
 վածները, ինչպէս և ինստիտուցիան յենթակա անձինք:

է. Օրենքով կամ գաղափարով իրավագրկման դատաւարա-
 վածները:

72. Կենտրոնական Գործադիր կոմիտեին և վերապահվում
 քննադատիկ օրենսդրական կարգով և հրահանգներով վերջին ընտրու-
 թիւները կարգը:

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

Ընտրութիւնների կառավարման մասին

73. Ընտրութիւնները կատարվում են տեղական խորհրդի
 կողմից նշանակված սրերը:

74. Ընտրութիւնները կատարվում են բնորակային հանձնաժո-
 դովի և տեղական խորհուրդների ներկայացուցչի առընթերութեամբ:

75. Յերբ տեխնիկական պատճառներով խորհրդի անդամի
 ներկայութիւնն անհնար է, նրան փոխարինում է ընտրական հան-
 ձնաժողովի նախագահը, իսկ սրա բացակայութեան դեպքում — ըն-
 տրական ժողովի նախագահը:

76. Ընտրութիւնների բնիկացի և արդյունքի մասին կազմ-
 վում է արձանագրութիւն ընտրական հանձնաժողովի անդամների
 և խորհրդի ներկայացուցիչների կամ ժողովի նախագահի և քա-
 ռուղարի ստորագրութեամբ:

77. Ընտրութիւնների մանրամասն կարգը կազմվում է տեղա-
 կան խորհրդի կողմից՝ Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր կոմի-
 տեին հրահանգներով համաձայն:

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍԵՐՈՐԴ

Ընտրութիւնների սուղման, բեկանման յեվ պաշտամարմինների նեւ կանչելու մասին

78. Ընտրութեան բոլոր նյութերը ուղարկվում են համապա-
 ասխան խորհրդին կամ համագումարին:

79. Խորհուրդը կամ համագումարը սուղման համար ընտ-
 րում են մանդատային հանձնաժողով:

80. Սուղման արդյունքի մասին մանդատային հանձնաժո-
 դովը ղեկուցում է խորհրդին կամ համագումարին:

81. Խորհուրդը կամ համագումարը վճռում են վիճելի ման-
 դատի հաստատման խնդիրը:

82. Ընտրութիւնները ամբողջովին անկանոն կատարված լի-
 նելու դեպքում ընտրութիւնների բեկման խնդիրը վերջվում է
 խորհրդային ավելի բարձր ինստանցիայի կողմից:

83. Ընտրութիւնների բեկման բարձրագույն վճարելի ինս-
 տանցիան է Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր կոմիտեն:

84. Ընտրողներն ամեն ժամանակ իրավունք ունեն յետ կան-
 չելու իրանց ընտրած պատգամավորին և կատարելու նոր ընտրու-
 թիւները ընդհանուր կանոնների համաձայն:

ՀԱՏՎԱԾ ԶՈՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍԵՐՈՒՄԵԿԵՐՈՐԴ

Բյուջեյի իրավունք

85. Պետական յեւ ու մուտքը ի մի յե բերվում համապետ-
 կան բնդհանուր բյուջեյում:

86. Պետական գանձարանի միջոցներից ծախքերը կատարվում
 են պետական բյուջեյում այդ ծախսի համար վարկ բանալով և
 կամ իրավասու մարմինների հատուկ վերջմամբ:

87. Նախահաշիվներում հնախառեսնված համապետական թե
 տեղական ծախսերի, նմանապէս և նախահաշվով վերջված հատկա-
 ցումների անբավարարութեան դեպքում Կենտրոնական Գործադիր
 կոմիտեն կամ Ժողովրդական կոմիտեների Խորհուրդը լրացուցիչ
 վարկ են բաց տնտ. համապատասխան ժողովրդական կոմիտե-
 րի մասին նախահաշվով:

ՀԱՏՎԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍԵՐԿՈՒՅԵՐՈՐԴ

Հ. Ս. Խ. Հ. պետական գերք յեվ դրոշ

88. Հ. Ս. Խ. Հ. Պետական դրոշն է — Մեծ և Փոքր Մասիաներից
 վեք, ծագող արեգակի ճառագայթների մեջ, մուրճ և մանդաղ,
 ստորտում խաղողի թուփ վրդուլով և տերևներով, աջից և ձա-
 խից ցորենի հասկեր, և ավելի բարձր՝ ձիթենու ճյուղեր: Գերքի
 կրկնակի շրջագծերի արանքում արձանագրված է «Հայաստանի»

Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւն» և «Պրոլետարներ բոլոր յերկրների, միացե՛ք»:

89. Ի՞նչ պետական գրոշն է. —

Այլ կարմիր գոյնի կտոր, վորի ձախ անկյունում փայտի մոտ վերևում գետեզված են փոսկե տառեր՝ Հ. Ս. Խ. Հ. կամ Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւն:

Հայաստանի Բանփօրների, Պլուզացիների և Կարմիր Զինվորների Պատգամաւորների Խորհուրդների Ա. համագումարը իր 2-ն փետրվարի 1922 թ. նիստում ընդունում է սույն Սահմանադրութիւնը (Հիմնական Որենքը):

Սյս Հիմնական Որենքը գործադրվում է այն օրից, յերբ նա կը հրատարակվի Խորհրդային Հայաստան» պաշտոնաթերթում: Սա պետք է հրատարակվի Խորհրդային իշխանութիւնի բոլոր տեղական թերթերում և պետք է կախվի բոլոր պետական հիմնարկութիւններում աչքի ընկնող տեղ:

Հայաստանի Խորհուրդների Առաջին Համագումարը հանձնարարում է Խուսափութիւն ժողովրդական Կոմիտարիատին, վոր Հայաստանի բոլոր գաղութական հիմնարկներում, առանց բացառութիւն, ուսուցանվեն, բացատրվեն ու մեկնաբանվեն սույն սահմանադրութիւնի հիմնական կետերը:

Հայաստանի Խորհուրդների Առաջին Համագումարի Հերթական Նախագահ՝

Զարառւղար՝

Յերևան, 2-ն փետրվարի 1922 թ.

Հր. «Խորհրդային Հայաստան», 1922 թ. Ապրիլ 23-ն № 88

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0219099

34. 563